

K İ T A P T A H L İ L İ

CITIES AND SOCIETY ed. by Paul K. HATT and Albert J. REISS, Jr.; *The Free Press, Glencoe, Illinois, 1957.*

Şehirlerin toplumsal problemlerini mümkün olduğu kadar eksiksiz bir şekilde ele almağa çalışan bu kitap, şehir sosyolojisinin meşgul olduğu çeşitli konularda kaleme alınmış makalelerin ve kitap bölümlerinin biraraya getirilmesi suretiyle yayınlanmıştır. Eser, 852 sayfadan ve 9 bölümden ibarettir.

Şehir sosyolojisinin son 10-15 yıl içindeki gelişiminin gözden geçirildiği bir kısmı takiben, birinci bölümde **şehrin mahiyeti** üzerinde durulmaktadır. Bölümün en önemli yazılarından biri olan «Bir hayat tarzı olarak şehirleşme» başlıklı makalede Louis Wirth, şehir adı verilen yerleşmelerin özelliklerini kendine mahsus bir şehir tanımı içinde belirtmektedir. Bölümün diğer önemli makalesi, «**şehirleşme vetiresi**» dir. Burada şehirleşme hareketlerinin ön şartları ve şehirleşmeyi hızlandıran faktörler gözden geçirilmektedir. Nihayet, «Şehir büyüklüğü ve köy - şehir devamlılığı» isimli yazıda O. D. Duncan, köy - şehir ayırımında demografik ve sosyo-ekonomik ölçülerin değerini tartışmaktadır.

İkinci bölümün konusu **şehirleşme hareketlerinin mahiyeti ve nüfus dağılışıdır**. Büyük şehir bölgeleri yönündeki nüfus hareketlerinin zamanımızın özelliğini teşkil ettiğini anlatan birkaç makale arasında, Kingsley Davis, «iktisaden az gelişmiş ülkelerde şehirleşme ve kalkınma» konusunu ele almakta, şehirleşmenin coğrafî, iktisadî ve toplumsal sebeplerini açıklamaktadır. «Modern şehrin değişen nüfus bünyesi» adlı makalesinde Philip Hauser de büyük şehirlerde temerküzün sakıncalarına temas etmektedir.

Üçüncü bölüm **şehir yerleşmelerinin tarihçesi** başlığını taşıyor. Bu bölümde, G. Sjoberg'in ve R. Turner'in «Sanayileşme öncesi şehir» ve «Sanayi şehri» adlı yazılarından sonra, R. D. McKenzie'nin «Büyük şehir bölgelerinin gelişmesi» isimli makalesi yer almaktadır. Bu makalede yazar büyük şehir bölgeleri yönündeki nüfus akımlarının bölge plâncılığı ile münasebetini kurmağa çalışmaktadır.

Dördüncü bölümde şehirlerin mekânla ilgili ve fizikî bünyeleri ele alınmaktadır. Edward Ullman'ın «Şehirler için bir kuruluş yeri teorisi» adlı makalesinde, kuruluş yeri teorileri von Thünen'den Christaller'a kadar getirilerek eleştirilmektedir. «Şehirlerin mahiyeti» isimli makalede Chauncy Harris ve Edward Ullman, önce şehri besleyen kaynakları bir tasnife tâbi tutmaktadırlar. Bu tasnife göre, şehirler ya merkezî yerleşme noktaları olmakta, ya ulaştırma şebekesindeki yolların kesim noktası olarak görünmekte, ya da ihtisaslaşmış birtakım hizmetlerin temerküz ettiği noktalar olmaktadır. Bundan sonra şehirlerin iç bünyesini idare eden ökolojik prensipleri gözden geçiren yazarlar, bu konudaki iki teorinin; ortak merkezleri çemberler teorisinin ve sektör teorisinin yetersizliğine işaret ederek, birden fazla merkezler teorisinin esaslarını ortaya koymaktadırlar.

Toplumun demografik bünyesi adını taşıyan beşinci bölümde, şehirlerde muayyen mesleklere mensup kimseler bakımından doğum ve ölüm oranları ele alınmakta, işgücünün geçmiş ve gelecek dağılışı tarzları incelenmektedir.

Altıncı bölümün konusu **toplumsal tabakalaşmadır**. Burada, şehirlerdeki çeşitli toplumsal sınıfların özelliklerinden, orta büyüklükteki şehirlerdeki orta sınıfların arzettiği sosyo-ekonomik özelliklerden, meslekî dağılışılarından, şehirlerdeki meslek oranı değişmelerinden, sanayileşmenin şehirlerin toplumsal bünyesinde yarattığı etkilerden, toplumsal hareketlilikle şehirleşme arasındaki bağlantılardan bahsedilmektedir.

Yedinci bölüm, **müesseseler ve teşkilât birimleri** adını taşıyor. Ernest Burgess'in «Değişen toplumda aile» ve Franklin Frazier'in «şehir uygarlığının zenci ailelerin hayatı üzerindeki etkisi» başlıklı yazılarını takiben, Kinsey, Pomeroy ve Martin'in «Şehirli-ler ve köylüler arasında cinsel fonksiyon ve faaliyetler bakımından farklar» adlı yazıları yer alıyor. Bölümün diğer önemli makalesi, Jesse Steiner'in «Modern eğlence» başlıklı yazısıdır. Yazar burada, hayat standartlarının gelişmesinin ve şehirleşmenin eğlence-ler ve boş zamanların değerlendirilmesi üzerine ne gibi etkileri olduğunu araştırmakta, eğlenceye ayrılan vaktin çoğalması ile, eğlence imkânlarının ticaret konusu yapılması arasındaki bağlantıyı incelemektedir. «Şehirleşmenin siyasal etkileri» başlıklı yazısında, Philip Hauser, şehirleşme hareketlerinin mahallî idareler için doğurduğu idarî ve toplumsal problemlere temas etmektedir. Bert Hoselitz, «Şehir, Fabrika ve İktisadî gelişme» başlıklı makalesin-

de, iktisaden gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler şehirlerinin farklı özelliklerini ele almakta, şehirleşmenin kültürel değişmelerle olan münasebetini araştırdıktan sonra, iktisaden az gelişmiş ülkelerden çoğunda şehirleşme hareketlerinin, şehirlerdeki iş ve çalışma imkânlarının artışından çok daha sür'atli olduğu sonucuna varmaktadır. Yazar, köylerden şehirlere göç eden insanların, yeni bir çevreye, yeni teknolojik vasıtalar ve yeni toplumsal münasebetlere intibak etmek gibi üç önemli mesele ile karşılaştıklarını belirttikten sonra, fabrika muhitinin bunu bir dereceye kadar kolaylaştıracağını ileri sürmektedir. Bölümün diğer makaleleri, Albert Reiss'in «Şehirlerin gördükleri hizmetler bakımından ihtisas kazanmaları» adlı yazısı ile, şehir hayatının diğer birçok toplumsal problemleri ve müesseseleri hakkında kaleme alınmış yazılardır.

Sekizinci bölümün konusu, «şehirde yaşayan insanın şahsiyeti ve toplumsal faaliyetlere iştirâki» dir. Bu bölümde, George Simmel'in büyük şehirlerin insan zekâsı üzerindeki etkilerini inceleyen «The Metropolis and Mental Life», James Plant'ın «Şehirlerde insan şahsiyeti», Caroline Ware'in «Köylüler», A. G. Magnus'un «Köy ve şehir çocuklarında şahsiyet gelişmesi» isimli makalelerinden sonra, Basil Zimmer'in «Şehre göç edenlerin, şehrin toplumsal faaliyetlerine katılması» konusundaki yazısı yer almaktadır.

Nihayet son bölümde, şehirlerin insan elinden çıkmış olma özelliğiyle ilgili yazılar yer almakta, daha çok şehir plânlaması bakımından, şehirlerin arzettiği toplumsal özelliklerden bahsedilmektedir. Otis Duncan'ın «Şehirler için optimum büyüklük meselesi» şehircilik bakımından büyük önem taşıyan yazılardan biridir. Burada yazar, şehirler için optimum bir büyüklük aramakta, şehrin imar plânı, sağlık hizmetleri, asayiş ve emniyet, beledî hizmetlerin verimliliği, eğitim ve ulaştırma hizmetleri, eğlence imkânları, ticaret ve aile hayatı bakımından her şehir için ayrı ayrı optimum büyüklük rakamları bulunabileceğini belirtmektedir. Yazara göre bir hizmet veya ölçü bakımından optimum sayılan bir rakam, diğer bir hizmet veya ölçü bakımından optimum olmayabilir. Amos Hawley, «Şehir merkezlerinde belediye masrafları ve nüfus» adlı makalesinde, peyk yerleşmeleri olan şehirlerde belediye hizmetlerinin maliyetinin nasıl değiştiğini göstermektedir. Richard Dewey'in «Mahalle, şehir ökojisi ve şehir plânlaması» başlıklı yazısı, ile Walter Firey'in «Şehirlerin civar bölgelerinin plânlanmasında ökojistik mülâhazalar» adlı makalesinde, şehir öko-

jik mülâhazalar» adlı makalesinde, şehir ökolojisi ile şehir plânlaşması arasındaki bağlantının tatbikî araştırmalarla doğrulanmasına çalışılmaktadır.

Kitabın sonunda, şehir sosyolojisi ve şehir plânlaşmasında kaynak hizmeti görebilecek eser ve makalelerin 30 sahife kadar tutan bir bibliyografyası da yer almaktadır. Eser, şehir ve bölge plânlaşması okutulan fakültelerde müracaat kitabı olarak kullanılmakta ve bu disiplin ile ilgili konularda yazılmış en önemli yazıları bir araya getirmektedir.

Dr. Ruşen KELEŞ